

Bu toplumun yarısı

09/03/2008

Ben rektörü kadın matematik profesörü olan bir üniversitede çalışıyorum. Rektör yardımcılarımızdan biri, kadın fizik profesörü. Hem kendi üniversitemde hem başka üniversitelerde başarılarını duydukça gururlandığım pek çok parlak kadın meslektaşım...

[AYŞE BUĞRA](#)

Ben rektörü kadın matematik profesörü olan bir üniversitede çalışıyorum. Rektör yardımcılarımızdan biri, kadın fizik profesörü. Hem kendi üniversitemde hem başka üniversitelerde başarılarını duydukça gururlandığım pek çok parlak kadın meslektaşım, bana "biz gençliğimizde bu kadar akıllı ve bilgili değildik" dedirten kadın öğrencilerim, Türk medyası gibi bir yerde bile işlerini yapılması gerektiği gibi yapan kadın gazeteci tanıdıklarım var. Bürokraside üstlerini ve kendi alanlarında sorumluluk taşıyan siyasetçileri ezilip büzülmeden, işini iyi yapan insanların cesaretiyle eleştirebilen kadın memurlar tanıyorum. STK'larda çalışarak bu memleketin az düşünülen sorunlarını gündeme getiren çoğu çok genç kadınlar tanıyorum. Bu benim çevrem, herhalde siz de çevrenizde de böyle kadınlara her gün rastlıyorsunuzdur.

Hal böyleyken, bu ülkenin yarısının nerede durduğunu gösteren istatistiklere baktığım zaman, gözümle gördüğüme neredeyse inanamayacak hale geliyorum. Ama bu istatistikler doğru ve üzerlerinde ciddiyetle düşünülmesi gerekiyor. Bununla ilgili olarak, ilk bakılması gereken kaynaklardan biri, BM Kalkınma Programı'nın İnsani Gelişme Raporu. 2007/2008 Raporu'nda, eğitimden başlayarak, çalışma hayatında ve önemli karar mevkilerinde kadınların konumuyla ilgili bir dizi istatistik bulmak mümkün. Türkiye'de kadınların yüzde 20,4'ü okuma yazma bilmiyor. Bu oran erkeklerde yüzde 4,7. İlk, orta ve yükseköğretimde okullaşma oranı kadınlarda yüzde 64, erkeklerde yüzde 73. Bu ilginç, çünkü çoğu gelişmiş ülkede ve Latin Amerika ülkelerinin çoğunda, bu oranlar kadınların lehine görünüyor. Yani imkan olan yerde kadınlar erkeklerden daha iyi okuyorlar. Türkiye böyle bir yer değil.

Sondan altıncı

2008 İnsani Gelişme Raporu'na göre, Türkiye'de kadınların çalışma hayatına katılma oranı yüzde 27,7. Türkiye'nin içinde bulunduğu orta insani gelişmişlik grubunda yer alan ülkeler için bu oran ortalama yüzde 57. Kadınların çalışma hayatına az katıldıkları ülke grupları, Arap ülkeleri (ortalama yüzde 26,7) ve Güney Asya ülkeleri (yüzde 36,2). İnsani Gelişme Raporu'nun bu konuda istatistiksel bilgi verdiği 155 ülke arasında, kadınların işgücüne katılım oranının Türkiye'den daha düşük olduğu sadece altı ülke var: İşgal Altındaki Filistin Toprakları (yüzde 10,3), Suudi Arabistan (yüzde 17,6), Mısır (yüzde 20,1), Oman (yüzde 22,7), Fas (yüzde 26,8), Ürdün (yüzde 27,5).

Aslında kadınların çalışma hayatına katılımı açısından bu oranlar fazla iyimser, çünkü geleneksel olarak kadınların da çalıştığı bir alan olan tarım sektöründe istihdam düştükçe, çalışma hayatı dışında kalan kadın sayısı da artıyor. Türkiye İstatistik Kurumu 2006 yılı verilerine göre, kentlerde kadın istihdam oranı yüzde 16,7. Kurumun Ocak ayında yayınladığı Kasım 2007 istihdam verileri ise, durumun vahametinin arttığını gösterir nitelikte: "Ev kadını" kategorisindekilerin sayısının bir yılda 237 bin arttığını, sanayide kadın istihdamının 60 bin azaldığını görüyoruz. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu'nda, Türkiye'nin dokuz kentinin en yoksul mahallerinde yürüttüğümüz yeni tamamlanan bir araştırma ise, örneklem genelinde çalışan kadın oranının sadece yüzde 9,4 olduğunu gösteriyor. Bu oran,

Muş'ta, Erzurum'da ve Konya'da, sırasıyla yüzde 2, yüzde 2,55 ve yüzde 3'e kadar düşüyor. Yani kentsel kesimde kadınların ezici çoğunluğu çalışma hayatının dışında, yoksul mahallelerde oturan kadınlar ise neredeyse tamamen çalışma hayatından dışlanmış durumda. Kısacası Türkiye'de kadınların çoğu erkek eline bakıyor.

Yazının başında, önemli işler yapan kadınlardan söz ettim. Halbuki bu alanda istatistikler iyice karanlık bir tablo çiziyor. 2008 İnsani Gelişme Raporu, 93 ülke için Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçüsü (GEM) denilen bir gösterge veriyor. Bu, parlamentoda kadın temsilcilerin oranını, siyasette, kamu yönetiminde ve ekonomide idareci konumunda bulunan kadınların oranını, profesyonel ve teknik meslek erbabı arasındaki kadınların oranını ve kadınların kazançlarının erkeklerinkine oranını dikkate alan bir gösterge. Bu göstergeye göre yapılan sıralamada Türkiye 90. sırada. Türkiye'nin gerisinde sadece üç ülke var: Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen. Belki merak eden olur diye söyleyeyim, İran 87. sırada.

Kısacası Türkiye'de kadınlar, toplumun özgür ve eşit bireyleri olarak toplum hayatını biçimlendirmekte pek etkili olabilecek bir konumda değil. Bunun sadece kadınların sorunu olduğunu sanmıyorum. Fertlerin yarısının aklını, becerisini, yeteneğini kullanmayan bir toplumun tek bacakla, biçimsizce topallayarak yol almaya çalışan bir toplum olacağı açık. Ayrıca bu biçimsizliğin, kadınların giremediği kahvehane ve meyhanelerin, katılmadıkları erkek sohbetlerinin, başı açık dolaşamadıkları sokakların, kadınlarla erkeklerin arkadaş olamadıkları bir toplumun sakilliği halinde sosyal hayata yansımaması da imkansız. Erkekler bu sakillikten hiç mi rahatsız olmazlar? Kadınların özgür bireyler olarak katılmadıkları bir toplumda erkeklerin özgür bireyler olmaları ne anlama gelir?

Şerif Mardin, 1981'de yayınlanmış bir makalesinde, Atatürk döneminde çağdaşlaşma yolunda atılan radikal adımların gerisinde yatan nedenleri sorguluyor ve şöyle yazıyor, "... Atatürk'ün kadın hakları alanındaki hamlesi, ona mahalle etosunun en boğucu ve en karanlık yanı gibi görünen şeyi, yani kadınlarla erkeklerin hayatın gündelik akışı içindeki ilişkileri üzerindeki sınırlamaları, yok etmeye yönelik yoğun bir çaba olarak kavramsallaştırılabilir". Mardin makalesinde bu çabanın başarılı olmasını engelleyen sebeplere de değiniyor. Ama burada önemli olan, kadın haklarıyla ilgili girişimin, sadece kadınların konumuyla değil, genel olarak bireyin özgürleşmesiyle ilgili bir sıkıntıyı yansıtıyor oluşunun tespiti. Yani önemli olan, Atatürk döneminde yapılan ve yapılmayanlar üzerinde durmak değil, söz konusu sıkıntının bugün hissedilip hissedilmediği üzerinde düşünmek.

Türkiye'de bu sıkıntıyı hisseden daha çok erkek olsaydı, epeyce de feminist erkek olurdu diye düşünüyorum. Ve eğer feminist erkekler olsaydı, bugün hararetle "türban" sorununu tartışan ve "türbana özgürlük" bildirilerine imza atan erkeklerin en azından bir kısmı, yukarıda verdiğim istatistiklerin yansıttığı tablo hakkında da biraz düşünmeye gayret ederlerdi sanıyorum. Erkekler özgür olmayan kadınlar üzerinde kurdukları tahakkümün kendi muktedir konumları açısından ne anlama geldiğini takdir edinceye kadar, konu düşünmeye cesaret eden kadınların tekelinde kalacak. Çok şükür bu kadınların sayısı, her şeye rağmen, hiç az değil.